

CHARAKTERISTIKA KRAJE

Kraj Vysočina v rámci České republiky zaujímá centrální polohu. Sousedí s krajem Jihočeským, Středočeským, Pardubickým a Jihomoravským, se kterým vytváří oblast NUTS 2 za účelem podpory regionálního rozvoje. Je pro něj charakteristická členitost území, vyšší nadmořská výška a řídké osídlení. Rozdrobená sídelní struktura přispívá v některých případech k vylidňování menších obcí a odchodu mladých a kvalifikovaných obyvatel.

Území Kraje Vysočina se sice státní hranice České republiky přímo nedotýká, jižní část kraje však zasahuje do její těsné blízkosti, a díky tomu se Vysočina společně s krajem Jihočeským a Jihomoravským zapojuje do řady aktivit v rámci přeshraniční spolupráce s Rakouskem. Povrch území je tvořen pahorkatinami Českomoravské vrchoviny. Region je atraktivní svým poměrně nízkým znečištěním ovzduší a relativně zdravými lesy, nacházejí se v něm též vodohospodářsky významné vodní plochy a zdroje vody.

Rozlohou (téměř 6 800 km²) se Vysočina řadí mezi regiony nadprůměrné velikosti – pouze čtyři kraje jsou rozlehlejší. Nejvýše položeným bodem je vrcholek Javořice (837 m n.m.) v Javořické vrchovině na jihu okresu Jihlava, nejnižší bod se nachází v místě, kde na jihovýchodě okresu Třebíč opouští území kraje řeka Jihlava (239 m n.m.). Na území kraje se nacházejí dvě chráněné krajinné oblasti – Žďárské vrchy a Železné hory. Vrch Melechov v havlíčkobrodském okrese je v některých pramenech označován za geografický střed Evropy.

Území Kraje Vysočina se administrativně člení na 5 okresů, 15 správních obvodů obcí s rozšířenou působností (ORP) a 26 obvodů pověřených obecních úřadů (POÚ). Základní samosprávnou jednotkou jsou obce, kterých je v kraji 704 (stav od 1. ledna 2005). Obec na Vysočině má v průměru 731 obyvatel, tedy nejméně ze všech krajů České republiky. V kraji jsou nejčastěji zastoupeny obce s méně než 500 obyvateli. Statut města má v současnosti 34 obcí kraje, což je v rámci České republiky vzhledem k velikosti regionu mírně podprůměrné.

K 1. lednu 2011 žilo na Vysočině téměř 515 tisíc obyvatel, což mezi kraji České republiky představuje třetí nejnižší lidnatost. V obyvatelstvu kraje mírně převažují ženy. V roce 2010 se o něco snížil počet narozených dětí, výraznější byl nárůst počtu rozvodů. Manželské páry se nejčastěji rozváděly po patnáctiletém a delším společném soužití. Většina matek patřila při narození prvního dítěte do věkové skupiny 25-29 let. Podíl dětí narozených mimo manželství je dlouhodobě nižší než v ostatních regionech České republiky s výjimkou Zlínského kraje, ale má rovněž vzestupnou tendenci a v roce 2010 dosáhl hranici 33,7 %. Tomu odpovídá i růst počtu svobodných matek.

Ke konci roku 2010 bylo v kraji ve statistickém registru ekonomických subjektů, v němž jsou evidována všechna vydaná identifikační čísla organizací, podchyceno 103,5 tisíc subjektů. V rámci České republiky se tak Vysočina zařadila na předposlední místo před Karlovarským krajem, což vzhledem k počtu obyvatel svědčí o nižším stupni podnikatelské aktivity. Nejvíce ekonomických subjektů v kraji vykázal okres Žďár nad Sázavou (23,7 tisíc), nejméně okres Pelhřimov (15,8 tisíc).

Ekonomická výkonnost kraje zaostává za celorepublikovým průměrem. Jeho podíl na hrubém domácím produktu České republiky se v posledních letech pohybuje kolem 4 %. V roce 2009 činil hrubý domácí produkt na 1 obyvatele kraj téměř 271 tisíc Kč, tj. více než 78 % průměru České republiky.

Průměrná hrubá měsíční mzda v Kraji Vysočina v roce 2010 činila více než 21 200 Kč. Pod celorepublikovým průměrem zaostala o více než 2 500 Kč.

Míra registrované nezaměstnanosti dosáhla koncem roku 2010 hodnoty 10,7 % a byla osmá nejnižší v celé České republice. V kraji byla nejvyšší v okrese Třebíč (téměř 14 %) a naopak nejnižší v okrese Pelhřimov (necelých 8 %). Počet neumístěných uchazečů o práci se v kraji oproti roku 2009 zvýšil o 3 %. Na jedno volné pracovní místo koncem roku 2010 připadalo na Vysočině 32 uchazečů. Nabídka míst pro kvalifikovanou pracovní sílu není vysoká.

Tradičně významné postavení má v Kraji Vysočina zemědělství. Zdejší přírodní podmínky jsou sice podprůměrné (nadmořská výška a sklonitost pozemků snižují produkční schopnost půd), pro některé zemědělské komodity a činnosti je však přesto území Vysočiny optimální (produkce brambor, olejnin, pastevní chov skotu).

Po složitém období transformace se zemědělství kraje i nadále vyznačuje velkovýrobním způsobem hospodaření. Většina zemědělských podniků se zaměřuje na kombinaci rostlinné a živočišné výroby, větší specializaci je možno sledovat u menších výrobních jednotek samostatně hospodařících rolníků.

Celková plocha obilovin v roce 2010 činila téměř 148 tisíc hektarů, sklizeň převýšila 610 tisíc tun při poklesu průměrného hektarového výnosu na 4,12 tun. Celková sklizeň brambor v kraji činila 254,5 tisíc tun a představuje více než třetinu produkce brambor v České republice. Sklizeň, plocha i hektarový výnos brambor zůstaly pod úrovní předchozího roku.

Intenzita chovu skotu na 100 ha zemědělské půdy dosáhla v roce 2010 hodnoty 58 kusů a byla nejvyšší z krajů České republiky. Průměrná roční dojivost jedné krávy přesáhla 7 tisíc litrů. V produkci masa 53,5 tisíc tun (bez drůbeže) se kraj zařadil na první místo v České republice.

Průmyslové podniky utržily v roce 2010 za vlastní výrobky a služby více než 100 miliard Kč, což je o 12,8 % více než v roce 2009. Údaje se týkají 131 společností se 100 a více zaměstnanci. Z průmyslové výroby mají v kraji význam zvláště odvětví strojírenské a kovodělné, textilní, dřevozpracující a potravinářské. Průmyslovými centry jsou zejména bývalá okresní města, vedle nich ale i další města s dobrou dopravní dostupností.

V Kraji Vysočina bylo v roce 2010 vydáno více než 6 000 stavebních povolení na všechny typy objektů, což oproti roku 2009 představuje pokles o 12 %. Počtem zahájených bytů se Vysočina řadí na 12. místo mezi čtrnácti kraji České republiky. Dokončeno bylo v kraji téměř 1 800 bytů, což představuje meziroční nárůst o čtvrtinu.

Silniční a železniční síť Vysočiny má strategický význam z pohledu vnitrostátního i celoevropského. Území kraje je součástí střeoevropské urbanizované osy (Berlín-Praha-Vídeň/Bratislava-Budapešť). Dálnice D1 (v síti evropských silnic označení E50 a E65) tak slouží dopravě národní i evropské. Strategická poloha Vysočiny proto v posledních letech přilákala řadu zahraničních investorů, kteří sem soustřeďují nejen výrobní kapacity, ale rovněž výzkum a vývoj.

Kraj má poměrně stabilizovanou síť základních škol a dostatečnou kapacitu škol středních. Problémem je ale nedostatečné technické vybavení škol a zabezpečení dojíždky dětí z malých sídel. Také zdravotnictví se potýká s nedostatkem prostředků k zajištění terénní i ambulantní ošetrovatelské péče.

Nespornou výhodou kraje je relativně nízká úroveň kriminality a nižší podíl sociálně rizikových skupin obyvatelstva.

Na území kraje se konají zajímavé kulturní akce, z nichž některé mají celostátní i mezinárodní charakter. V Jihlavě se pravidelně koná setkání a soutěž smíšených komorních sborů – Mezinárodní festival sborového umění či Mezinárodní festival dokumentárního filmu. Kulturní akce se ovšem nesoustřeďují pouze do velkých měst. Činorodým organizátorem je město Telč, které pořádá festival Prázdniny v Telči nebo Evropské setkání folklórních souborů. Zámek v Jaroměřicích nad Rokytnou hostí Mezinárodní hudební festival Petra Dvorského.

Kraj Vysočina nabízí dobré příležitosti pro letní i zimní pobytovou turistiku i možnost návštěvy řady cenných historických a kulturních památek. Nejlepší sněhové podmínky na Vysočině najdou milovníci zimních sportů ve Žďárských vrších, které umožňují lyžování v nadmořské výšce až 700-800 m. V této oblasti se také nachází podstatná část kapacity hromadných ubytovacích zařízení. Vysokých poloh přes 700 m nadmořské výšky dosahují i Jihlavské vrchy a Svratecká hornatina. Z řady vodních ploch v kraji můžeme uvést Velké Dářko (největší rybník na Vysočině), v nadmořské výšce 720 m leží Sykovec (nejvýše položený rybník s písčítým dnem v kraji) či vodní nádrž Dalešice na řece Jihlavě, jejíž 100 m vysoká sypaná hráz je nejvyšší svého druhu v České republice.

Na území Kraje Vysočina se nacházejí tři památky zapsané do seznamu UNESCO. Je to městská památková rezervace Telč, poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře u Žďáru nad Sázavou a židovská čtvrť se hřbitovem a bazilikou sv. Prokopa v Třebíči. Přírodní bohatství kraje tvoří chráněné krajinné oblasti Žďárské vrchy, Železné hory, dále přírodní rezervace Mohelenská hadcová step, velký Špičák a četné přírodní rezervace. Budoucnost cestovního ruchu na Vysočině bude bezpochyby patřit vedle městské turistiky především formám klidné a ekologicky čisté pobytové turistiky. Tu podporuje hustá síť turisticky značených cest (asi 2 900 km), rozvoj cyklotras a postupně vznikající agrofarmy s ubytováním.